

Blago govora novaljskoga

(Vranić, Silvana; Oštarić, Ivo. 2016. *Rječnik govora Novalje na otoku Pagu*. Grad Novalja – Ogranak Matice hrvatske u Novalji – Filozofski fakultet u Rijeci. Novalja. 895 str.)

Među brojnim, a opet nedovoljno zastupljenim dijalektnim rječnicima kao konzervatorskim djelima stručnjaka, ali i laika zaljubljenih u svoj kraj, uvijek je vrijedno istaknuti one koji uz bogatu rječničku građu donose i detaljan dijalektološki opis govora o kojemu je riječ. Ako se tomu pridoda i suvremena metodologija koja prati temeljna načela strukturiranja leksikografskoga članka u rječniku, tada je neosporno riječ o neizostavnome priručniku za svakoga tko je iole vezan za dijalektologiju. Takvi rječnici nude civilizacijsku sliku određenoga kraja pa možemo reći da zrcaleći određeni način života i kulture jednoga mjesta i/ili njegova širega područja, imaju važnu kulturološku i antropološku vrijednost. Među opisane itekako spada i *Rječnik govora Novalje na otoku Pagu* autora prof. dr. sc. Silvine Vranić i mr. sc. Ive Oštarića, koji je produkt dugogodišnjega projekta Grada Novalje i Ogranka Matice hrvatske u Novalji, a velikim je dijelom nastajao i u okviru projekata Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Riječ je o prvijencu među leksikografskim djelima koja obrađuju neki od paških govora, objavljenom 2016. godine. Pritom valja istaknuti da je rad na Rječniku započeo ranijih godina terenskim istraživanjem provedenim za potrebe objavljenih sintetskih rasprava *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu, 1. Fonologija* (2002.) i *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu, 2. Morfologija* (2011.) Silvine Vranić i višegodišnjim prikupljanjem natuknica i oprimjerenja koje je izvršio Ivo Oštarić. Sve je prikupljene primjere naglasila i obradila S. Vranić.

Na 895 stranica predstavljen je fonološki i morfološki opis govora Novalje na otoku Pagu autorice Silvine Vranić (uključujući i naglasnu tipologiju promjenjivih vrsta riječi) te sam rječnik s oko 10 000 natuknica. Dijalektološkim opisima prethode „Riječ unaprijed” gradonačelnika Novalje, gosp. Ante Dabe te „Proslov” autora S. Vranić i I. Oštarića. Uvod u rječnički dio čini poglavlje pod naslovom „Osnovna načela izrade Rječnika govora Novalje na otoku Pagu” S. Vranić u kojem se pojašnjavaju primijenjena načela strukturiranja leksikografskoga članka. Nakon rječničkoga dijela slijedi popis novaljskih toponima i njihov položaj na kartama I. Oštarića, popis literature, bilješke o autorima i kazalo. Vlastita imena iz oprimjerenja i toponimi prikazani u dodanoj Tablici 1. Katastarske općine Novalja nisu natuknicama Rječnika.

Riječ je o istojezičnome, dijalektnome rječniku natuknice kojega su rezultat višegodišnjega zapisivanja leksema novaljskoga govora, a provjeravane su u Novaljaca različitih generacija. Pritom su uključeni leksemi koji su u aktivnoj uporabi među govornicima, kao i oni koji su govornicima poznati, ali ih danas više ne

rabe u svakodnevnoj komunikaciji. Metodologijom je, prema riječima samih autora, *Rječnik govora Novalje na otoku Pagu* podudaran s rječnikom u knjizi *Grobnički govor XX. st.* Ive Lukežić i Sanje Zubčić (2007.).

U Rječniku se slijede temeljna načela strukturiranja leksikografskoga članka. Natuknice popisane abecednim redom u kanonskome obliku nalaze se na lijevoj strani leksikografskoga članka, a u desnome su stupcu natuknički ekvivalenti hrvatskoga standardnog jezika. Svakoj je natuknici pridodano i oprimjerenje, a pritom se slijedi leksikografsko načelo da svaki leksem zastupljen u oprimjerenju mora biti i natuknicom. Ukoliko natuknica ima podznačenja, utoliko se ona razvrstavaju prema posebnim načelima: značenja podudarna sa standardnim jezikom imaju podznačenja označena slovima; višeznačenjska natuknica kojoj odgovaraju različiti standardni ekvivalenti je obročena. U slučaju da se značenju ne može pripisati standardnojezični ekvivalent, rabi se leksikografska definicija pisana standardnim jezikom. Valja napomenuti da natuknica može imati dubletne naglaske koji ili odražavaju previranje u sustavu ili su rezultat izgovora naglasnih cjelina. Dio su iste natuknice i različite fonetske, fonološke i tvorbene inačice, osim kada počinju različitim fonemom, a tada se navode abecednim redom prema početnome slovu. Homonimi i sinonimi odvojeni su u zasebne natuknice s posebnim oznakama: homonimi su označeni eksponentom, a sinonimi sadrže uputnicu *isto*. Natuknice i oprimjerenja zabilježeni su tradicionalnom fonološkom transkripcijom.

U *Rječniku govora Novalje na otoku Pagu* zastupljene su sve vrste riječi. Uz svaku vrstu riječi stoji zasebna gramatička odrednica. Tako se uz imenice uglavnom navodi samo oznaka roda ili roda i broja kada je riječ o imenicama koje se ostvaruju samo u množini (*pluralia tantum*), primjerice **bragěše**, ž. mn.; **njâdra**, s. mn.; **očâlî**, m. mn. Zbirne imenice imaju oznaku *zb.*, npr. **drîvlje**, s. *zb.* Oblici u G jd. istaknuti su u imenica sa stalnim naglaskom na osnovi kada je naglasak u tome padežu različit od naglasaka u N jd., npr. **krâj**, m. G jd. **krâja**. Isto tako je G jd. priključen primjerima u kojima je došlo do nekih fonoloških i morfonoloških mijena u tome padežu, primjerice **kurènat**, m. G jd. **kurènta**, **ocât**, m. G jd. **ostâ**. G mn. se navodi uz imenice ž. i s. r. s nepostojanim *-a-*, npr. **crîkva**, ž. G mn. **crîkav**; **staklò**, s. G mn. **stakâl**. Osim toga, uz imenicu u kanonskome obliku stoje i drugi oblici u jednini i/ili množini kao oznaka naglasnoga tipa kojemu imenica pripada. Imenskim su natuknicama tako priključeni: G jd. uz imenice m. r. koje završavaju konsonantom i pripadaju nagl. tipu *b*, primjerice **pòp**, m. G jd. **popâ**; N mn. u imenica s. r. nagl. tipa *b* kada je naglasak dug, npr. **jezerò**, s. N mn. **jezerâ** ili G mn. ako im osnova sadrži nepostojano *-a-*, npr. **veslò**, s. G mn. **vesâl**; L jd. uz imenice m. r. nagl. tipa *c*, primjerice **grâd**, m. L jd. **grâdù** te G mn. ako je isto mjesto naglasaka u N i L jd., npr. **sînu**, m. L jd. **sînu**, G mn. **sînov**; A jd. u imenica ž. r. nagl. tipa *c*, npr. **nogâ**, ž. A jd. **nògu**; G jd. uz imenice s. r. nagl. tipa *c* ako je osnova izmijenjena i N mn., primjerice **sîme**, s. G jd. **sîmena**, N mn. **simenâ** te G mn. ako je ostvaraj na osnovi i nastavku paralelan, npr. **mêsto**, s. N mn. **mestâ**, G mn. **mêst/mêsti/mestí**.

Kada je riječ o pridjevima, kanonskomu obliku pridjeva koji ima oba lika dodana je oznaka *neodr./odr.*, npr. **jällov** (-a, -o), *pridj. neod.*; **jälövi** (-a, -o), *pridj. odr.* Ima li pridjev samo jedan od likova, oznaka je *pridj.* U zagradama se uz kanonski puni oblik pridjeva donose samo nastavci za ž. i s. r. ako nema promjena u fonemskome sastavu ili promjene naglasnoga mjesta, a puni oblici za oba lika ako je sastav osnove ili naglasak izmijenjen, primjerice **mödar** (**mödra**, **mödro**), *pridj. neod.* Isti je princip navođenja potvrđen i u zamjenica, npr. **täkov/taköv** (**täkova/taköva**, **täkov/takövo**). Potvrđeni se komparativi pridjeva također navode, i to uz određeni lik ako je potvrđen ili uz neodređeni lik ako je to jedini ovjereni lik. Uz poimeničene pridjeve stoji i oznaka *pridj. poimen.* s obzirom na to da se i dalje sklanjaju prema pridjevskoj sklonidbi, npr. **stäri**, *pridj. odr. m. poimen.*

Glagoli se navode u infinitivnome obliku uz oznaku vida i 1. l. jd. te 3. l. mn. prezenta kada glagol ima sva lica, npr. **splêst**, *gl. svrš.* (**spletên**, **spletû**). Neki su glagoli uporabno nepotpuni pa imaju samo dio likova ili samo 3. l. jd., npr. **bljicät**, *gl. nesvrš.* (3. l. jd. **bljica**). Pod istom se glagolskom natuknicom navodi i niječni oblik kada su niječna čestica i glagol spojeni u jednu riječ (npr. **nisân**, **nisî**, **nî**, **nismö**, **nistè**, **nisü** pod natuknicom **bit**). Kada je kanonski oblik glagola izgubljen, navodi se nekanonski oblik u prezentu, primjerice **grên**, **grêš**, **grê**, **gremö**, **grestè**, **grêdu**, *prez. gl., inf. hodit* 'ići'. Preneseno značenje u glagola istaknuto je u natuknici oznakom *pren.* osim kada se ne podudaraju oblici glagola s osnovnim značenjem s onim prenesenoga značenja. Primjerice, **böst**, *gl. nesvrš.* (**bodên**, **bodû**) probadati, *pren.* izazvati osjećaj probadanja čim oštrim kroz što; **dolepršät**, *gl. svrš.* (3. l. jd. **dolepršâ**, **dolepršäju**) dolepršati, doći lepršajući i **dolepršät**, *gl. svrš.* (**dolepršân**, **dolepršäju**) *pren.* veselo, razdragano doći. U zasebne su natuknice izdvojeni i reflektivni i nereflektivni glagoli kada je glagolima istoga izraza značenje uz povratnu zamjenicu potpuno različito, npr. **brücät se**, *gl. nesvrš.* (**brücan se**, **brücaju se**) 1. kretati se na koljenima, 2. *pren.* vući se, teško i sporo se kretati, 3. *pren.* skitati se; **brücät**, *gl. nesvrš.* (**brücan**, **brücaju**), vući, potezati za sobom, tehliti. U protivnome su oba tipa glagola dio iste natuknice, a povratno-posvojna zamjenica zabilježena je u kosim zagradama, npr. **nafälit /se/**, *gl. svrš.* (**nafâlin /se/**, **nafâlu /se/**) nahvaliti /se/.

Frazemi su također uključeni u natuknice, i to prema morfološkom načelu samo pod jednom natuknicom, a označeni su znakom \diamond , npr. **nêbo**, *s. Nm.* **nebêsa** nebo \diamond **ni nâ nebu ni nâ zemlji** na određenome mjestu, u neodređenoj situaciji. Više frazema navedenih pod istom natuknicom poredano je abecednim redom. Inačice su frazema odvojene kosom crtom, a dijelovi koji se mogu izostaviti u izlomljenim su zagradama, primjerice \diamond **čapät se/čepät se za öči komu** uporno dokazivati i uvjeravati *koga* ili \diamond **zatvorit <jednö> öko** namjerno ne obratiti pozornost na što, ne zamjeriti *komu* što, oprostiti. U oblim su zagradama sinonimi potvrđeni u frazemu, a frazem se donosi pod najčešćim sinonimom, npr. \diamond **držät bändu (stränu) komu**. Znakom \square obilježene su leksičke sveze koje su prošle sintagma-

tizaciju, npr. □ **blâgdan/blâjdan od mēsta** blagdan sv. Katarine (25. studenoga). Sastavnice u frazemima i u leksičkim svezama koje nisu potvrđene kao samostalan leksem, navedene su kao zasebna natuknica uz oznaku „ob. u: ◇” ili „ob. u: □”.

Uzimajući u obzir sadržajnu i metodološku sustavnost ove knjige, valja konstatirati da je pred nama vrhunsko leksikografsko djelo koje ocrta novaljski govor u njegovu širem kulturološkom kontekstu. Riječ je o riznici novaljske jezične baštine koja je plod autorskoga dugogodišnjega ustrajnog truda i rada na prikupljanju i analiziranju leksičke građe. Pritom su, dakako, participirali i neizostavni vjerni pomagači svakoga dijalektologa, a to su autohtoni govornici – informanti, pripadnici različitih dobnih i društvenih skupina podrijetlom iz različitih dijelova Novajle. Takva je suradnja i ljubav prema vlastitu kraju doprinijela tomu da danas pred nama stoji djelo čija će vrijednost biti nadaleko prepoznata. Stoga uz čestitke autorima zaključujem ovaj prikaz konstatacijom da će ovo dijalektno blago pronaći put do svakoga imalo zainteresiranoga za otok Pag, a za njim će neminovno posezati i stručnjaci, napose čakavolozii.

Mirjana Crnić Novosel

Pouzdanu djelo o hrvatskim i srpskim riječima

(Samardžija, Marko. 2015. *Srpsko-hrvatski objasnidbeni rječnik*. Matica hrvatska. Zagreb. 599 str.)

Krajem 2015. izašao je iz tiska *Srpsko-hrvatski objasnidbeni rječnik* sveučilišnoga profesora na Katedri za hrvatski standardni jezik Filozofskoga fakulteta u Zagrebu prof. dr. Marka Samardžije, pouzdano djelo o hrvatskim i srpskim riječima. Objavila ga je Matica hrvatska uz financijsku podršku Zaklade HAZU. Knjiga ima 599 obrojčanih stranica u sedam poglavlja. Nakon autorova predgovora slijedi uobičajena znanstvena aparatura: kratice, napomene, korištena literatura potom sam tekst Rječnika s dodatkom u kojemu su navedena češća zemljopisna imena. Za one koji nisu učili ćirilčno pismo donosi se i srpska ćirilica.

Rječnik sadržava 6300 natuknica, poredanih abecednim redom. Slova počinju fotografijama srpskih građevina i osoba (manastir *Sveti arhandeli*, *Beograd*, *Dečani*...). U okviru natuknica obuhvaćeno je i oko 350 leksičkih sveza te stotinjak frazema uobičajenih u srpskome. Pri izboru leksema za natuknice autor je vodio računa da težište bude na općeuporabnim leksemima koji dolaze bilo u standardnom srpskom jeziku, bilo u njegovu razgovornom funkcionalnom stilu i u žargonu. Obradbom je obuhvaćen i dio strukovnih, znanstvenih i religijskih leksema koji imaju relativno ograničenu uporabu. Rječnik je trostupačan. Uz stupac s natuknica-